

104. AANSTAAND, EERSTKOMEND.

Gezegd van toekomstige voorvallen of gebeurtenissen.

Aanstaand wil zeggen nabij zijnde, ophanden zijnde, binnen kort zullende plaats hebben.

Eerstkomend wijst op de eerste van een reeks bepaalde gebeurtenissen of voorvallen. Wanneer het gevoegd is bij de namen van dagen, weken, maanden, jaargetijden en bij naamwoorden, die handelingen aanduiden, welke op gezette tijden terugkeren, heeft het dezelfde betekenis als **aanstaand**.

De aanstaande verloving van zijn zuster. *Wegens het aanstaande* vertrek van zijn broeder, blijft hij nog enige dagen in de stad. Hij voelt zelf, dat zijn einde **aanstaande** is.

Wij besloten te dutten tot het eerstkomende grote station. *Om hem voor de eerstkomende* vacature aan te bevelen. In juli **eerstkomende** zou zijn tijd om geweest zijn. Zij vierden vrijdag **eerstkomende** hun zilveren bruiloft.

105. AANSTALTEN, TOEBEREIDSELEN.

De voorbereidende maatregelen voor een handeling.

Deze noemt men **aanstalten**, wanneer zij een ander doen opmerken, dat men de handeling wil beginnen. De **aanstalten** gaan aan de handeling meer onmiddellijk vooraf; er wordt altijd ondersteld, dat de voorbereiding door een ander wordt waargenomen.

Men spreekt van **toebereidselen**, wanneer men de aard en de strekking der maatregelen zelf bedoelt. **Toebereidselen** kunnen in het geheim worden gemaakt; ze zijn ook van langere duur en worden tijdiger gemaakt.

Hij maakt geenerlei aanstalten voor zijn vertrek. *Het bleek, dat de Fransen nog geen aanstalten maakten om de stad te verlaten.*

Toebereidselen maken tot de ontvangst. De **toebereidselen** voor de oorlog waren zo geheim gehouden, dat zelfs de spionnen niets bemerkten hadden.

106. AANSTAPPEN, AANBENEN.

Snel voortstappen, met vlugge schreden zich ergens heen begeven.

Aanstappen geeft te kennen dat men, hoewel vlug, toch met gelijkmatige schreden voortgaat.

Aanbenen heeft dezelfde betekenis als **aanstappen**, maar behoort meer tot de gemeenzame stijl; ook duidt het meer op vermeerdering van snelheid dan **aanstappen**.

We moeten zeker wat harder aanstappen. *Zijt ge daar al? ge moet stevig aangestapt hebben.*

Laat ons wat aanbenen. *Kom, loop niet zo langzaam, been wat aan.*

107. AANSTEKEN, BESMETTEN.

Zie **aanstekend**, **aanstekelijk**, **besmettelijk**.

108. AANSTEKEND, AANSTEKELIJK, BESMETTELIJK.

Drukken uit dat een ziekte van de ene persoon op de andere kan worden overgebracht.

Aanstekend wordt gezegd, wanneer de smetstof door onmiddellijke invloed van de zieke op een ander kan worden overgebracht; het sluit tussenkomst van derden uit.

Aanstekelijk zegt meer dan **aanstekend** en wordt daarom vaak door een bijwoord versterkt: *zeer aanstekelijk*, *erg aanstekelijk*. **Aanstekelijk** is dus zoveel als **lichtelijk aanstekend**, maar wordt ook gebruikt in de betekenis van **besmettelijk**.

Besmettelijk drukt uit, dat de smetstof ook door iemand, die zelf voor de besmetting onvatbaar is, aan derden kan medegedeeld worden; hiervoor is dus geen rechtstreekse aanraking met de zieke nodig.

Een aanstekende ziekte. *Het roodvonk en de pokken zijn zeer aanstekend (aanstekelijk).*

Een aanstekelijke ziekte. *Dat bederf is erg aanstekelijk.*

Een besmettelijke ziekte. *De wet voorziet buitengewone maatregelen tot afwendung van enige besmettelijke ziekten en tot wering van haar uitbreiding en gevolgen.*

109. AANSTELLEN, BENOEMEN, BEROEPEN.

Aanstellen is het meest algemene woord, dat in de ruimste zin gebruikt wordt. Het is het opdragen van een werkzaamheid van enige duur aan een persoon, die bereid is zich daarmee te belasten en ze werkelijk aanvaardt.

Benoemen onderstelt altijd het gebruik maken van een bevoegdheid, door het recht gegeven; het geschiedt door de overheid of door wettig erkende lichamen of door bijzondere personen krachtens de voorschriften der wet. Het sluit echter niet noodzakelijk in, dat de aangewezen persoon de benoeming aanvaardt; hij kan ook voor de eer of de last bedanken.

Beroepen onderstelt enige onzekerheid of de persoon, die geroepen wordt, het ambt zal aanvaarden. Het wordt daarom bij voorkeur gezegd van protestantse geestelijken, die hetzij door een kerkeraad, hetzij door de gemeenteleden bij wettige meerderheid van stemmen tot de herderlijke bediening worden uitgenodigd, met vrijheid om dat aanbod al of niet aan te nemen.

De koopman stelde een andere boekhouder aan. *Iemand als burgermeester aanstellen.* *Een bekwaam man als opzichter aanstellen.*

Wij zullen een voogd moeten benoemen. *Hij is benoemd tot burgermeester, maar op verzoek van de benoemde is de benoeming ingetrokken.* *Als zodanig wordt men benoemd bij koninklijk besluit.*

Die predikant werd reeds in 't eerste jaar naar een veel aanzienlijker plaats beroepen. *De leraar van een protestantse gemeente wordt door de kerkeraad beroepen.*

110. AANSTONDS, DADELIJK, STRAKS, TERSTOND, ZO; ONMIDDELLIJK, ONVERWIJLD, OGENBLIKKELIJK, OP STAANDE VOET; BINNENKORT, WELDRA, SPOEDIG, GAUW, EERLANG; HAAST, WELHAAST, RAS.

Al deze woorden geven te kennen, dat een of ander voorval van een gegeven tijdpunt of door nagenoeg geen, of door een uiterst gering, of althans door een betrekkelijk kort tijdsverloop gescheiden is.

Aanstonds, dadelijk, straks, terstond, zó, en daarnaast onmiddellijk, onverwijd, ogenblikkelijk, op staande voet, duiden het kortste tijdsverloop aan, en sluiten de stellige verzekering in, dat het bedoelde werkelijk plaats hebben zal.

Aanstonds geeft nagenoeg onmiddellijke opvolging te kennen; het houdt het midden tussen *terstond* en *straks*.

Terstond, d. i. *op dit ogenblik*, is sterker dan **aanstonds** en ontkent eigenlijk alle tijdsverloop.

Synoniemen

VOORBERICHT

Synoniemen zijn niet alleen gelijkbetekenende woorden, die elkaar volkomen dekken en dan ook in alle omstandigheden onverschillig kunnen gebruikt worden, maar vooral zinverwante woorden, d. w. z. woorden die veel overeenkomst hebben in de betekenis, die ook wel een hoofdbegrip met elkander gemeen hebben, maar die zich toch door een grotere of kleinere wijziging der betekenis onderscheiden, zodat men niet het ene woord voor het andere kan gebruiken.

Slechts zelden drukken twee woorden volkomen dezelfde gedachte uit en men zal dus begrijpen, dat de kennis van de synoniemen een belangrijk onderdeel vormt van de taalstudie, met het oog op het juist en van pas gebruiken van de woorden.

Nochtans zijn in onze taal slechts weinig werken hierover verschenen. De belangrijkste uitgaven op dit gebied waren het thans verouderde « Woordenboek der Nederlandsche Synoniemen » door Weiland en Landré ('s Gravenhage, 1821) en het « Handwoordenboek van Nederlandsche synoniemen » door J. Hendriks (Tiel, 1883), dat beknopt maar duidelijk een groot aantal synoniemen behandelt.

Bij de samenstelling van dit werk hebben wij dit laatste dan ook vaak geraadpleegd, evenals het groot Nederlands Woordenboek door de Vries en te Winkel, dat de juiste betekenis der woorden in al hun schakeringen weergeeft.

Wij zijn er ons wel van bewust, dat een werk als dit onvolledig en onvolmaakt is, maar hopen toch eenmaal de volledigheid te benaderen. Daarom doen wij een beroep op de gebruikers van dit werk, om ons hun opmerkingen te willen medelen, opdat in een latere druk eventuele aanvullingen en verbeteringen kunnen opgenomen worden.

J. CAUBERGHE

nederlandse taalschat

NEDERLANDSE TAALSCHAT

SPREEKWOORDEN
SPREEKWIJZEN
SYNONIEMEN
CITATEN

BREPOLS

BREPOLS

